

Kiikan kappeliseurakunta

Kokemäenjoen varrella sijaitseva Kiikan alue kuului kiinteästi Tyrvään seurakunnan yhteyteen 1600-luvun puoliväliin saakka. Kartanot olivat varhain mukana kehittämässä kirkollisia palveluja. Kiikassa **Raukon** kartanossa oli ollut oma saarnaaja **kartanonherra Franz von Dückerin** aikana 1620-luvulla. **Eversti Kristoffer Burmeister** perusti **Ruotsilan** kylään säterikartanon ja Ruotsilan herrasväki rupesi puuhaamaan Kiikkaan omaa pappia.

Tuomiokapituli päätti vuonna 1657 Kiikkaan vakituiseksi saarnaajaksi **herra Abraham Antinpoika Fabriciuksen**. Jumalanpalvelukset pidettiin Ruotsilan kartanossa, koska kirkkoa tai saarnahuonetta ei vielä ollut. Kun Abraham Antinpoika siirtyi Tyrvään kappalaiseksi, kiikkalaiset joutuivat käymään entiseen tapaan Tyrvään kirkossa.

Saarnahuonekunta, 1662 ja kappeliseurakunta, 1697

Tyrväässä piispantarkastuksessa **12. maaliskuuta 1662** kiikkalaiset saivat luvan rakentaa Kiikkaan **saarnahuoneen**, joka rakennettiin Kiikanojalle. Saarnahuonekunnasta käytettiin nimeä **Kiikanojan kappeli**. Jumalanpalveluksia määrättiin pidettäväksi joka kolmas sunnuntai.

1690-luvulla saarnahuonekunta korotettiin **kappeliseurakunnaksi**. Kiikanojan saarnahuone purettiin ja sen tilalle pystytettiin **rakennusmestari Matti Mankosen** johdolla **kappelikirkko** vuonna 1696. Seuraavana vuonna Kiikassa aloitettiin oma tilinpito, sitten kastettujen, vihittyjen ja haudattujen luettelon ja rippikirjojen pito. Kiikan kylät joen molemmin puolin sekä Raukon ja Ruotsilan kartanot ja **Ritalan** ratsutila olivat mukana kappelikirkon rakentamisessa. Näin piirtyi kartalle **Kiikan seurakunta** Tyrvään emäseurakunnasta erilliseksi kappeliksi ja alustavasti myös tuleva Kiikan kunta.

Tyrvään **pitäjänapulainen Tuomas Rajalenius** nuorempaa on voitu pitää ensimmäisenä Kiikan omana pappina, koska hän asui vuosina 1690–1708 Kiikanojan **Partolla** ja hoiti papilliset tehtävät Kiikassa. Hän aloitti erillisten kirkonkirjojen pitämisen. **Andreas J. Wirzenius** oli ensimmäinen Kiikan **kappalainen** vuosina 1708–1730. Vuonna 1715 hänestä tuli Tyrvään ja Kiikan yhteinen kappalainen ja isonvihan aikana Tyrvään vt. kirkkoherra. Hänen nuoremasta pojastaan tuli Kiikan kappalainen ja Tyrvään kirkkoherra. **Andreas A. Wirzenius** nuorempi lahjoitti kirkkoon vuonna **1791 krusifiksin**, joka on nyt kunniap paikalla Kiikan seurakuntatalossa.

Nykyinen kirkko, 1807

Kiikan nykyinen kirkko on rakennettu vuosina **1806-1807 rakennusmestari Matti Åkergrenin** johdolla. Vanha kappelikirkko oli mennyt huonoon kuntoon ja tullut ahtaaksi seurakunnan väkiluvun lisääntyessä. **Kuninkaallinen Majesteetti** oli myöntänyt seurakunnalle luvan rakentaa puukirkon. Uusi kirkko oli alun perin ristikirkko, jossa oli viistetyt sisäkulmat ja matala torni. Vuonna 1885 kirkon länsipäähän rakennettiin kellotorni. Kirkon ulkoasu on muuttunut useissa remonteissa ja se ehti olla kaksitorninenkin.

Kirkkomaalaukset

Keväällä **1818** kiikkalaiset päättivät Ruotsilan kartanon omistaja **kirkkoväärti Kristian Wirzeniuksen** johdolla antaa porilaisen **käsityöläismaalarin Carl Fredrik Blomin** maalata kirkkonsa sisältä, koska maalatut kirkot oli todettu siisteiksi. Samalla kertaa Blom maalasi **lehterikaiteisiin 36 Raamatun henkilöä** tunnusmerkkeineen. Maalatuista hahmoista peräti puolet on **naishahmoja**. Arkkipiispalle jouduttiin jälkikäteen puolustelemaan seurakunnan omavaltaisesti tehtyjä maalaustöitä.

Taidehistorioitsija Heikki Hanka on tutkinut Carl Fredrik Blomin maalauksia eri kirkoissa. Kiikan kirkko on ensimmäinen ja yksi laajimmista Blomin maalaustöistä. Blom maalasi lehterimaalausten lisäksi saarnatuolin ja lukkaripenkin maalaukset sekä kaksiosaisen **alttari-
taulun**, jonka konservoitu alaosa **Ehtoollinen** on ollut vuodesta 1986 esillä Kiikan seurakuntatalon seinällä ja huonokuntoinen yläosa **Ristiinnaulittu** on varastoitu. Blom oli oman aikansa tuotteliaimpia käsityöläismaalareita. Lehterikaiteita lukuun ottamatta Blomin maalaukset poistettiin tai peitettiin **arkkitehti Josef Stenbäckin** suunnittelemassa kirkon sisätilakorjauksessa vuosina 1900–1901. Seuraava suuri korjaustyö valmistui 1952 **arkkitehti Bertel Strömmerin** suunnitelmien mukaan. Tässäkin yhteydessä lehterikaidemaalaukset saivat jäädä ja niitä myös restauroitiin.

Kiikan kirkon **alttaritaulun** on maalannut **taidemaalari Aleksandra Frosterus-Såltin**. Teoksen lahjoittivat vuonna 1884 **nimismies Petter August Rydmanin** lapset **lääninarkkitehti Carl Johan von Heidekenin** suunnitteleman korjaustyön yhteydessä. Alttaritaulu esittää **Kristuksen kirkastumista**. Tohtorinna Frosterus-Såltin oli akateemisesti kouluttunut, ja hän **ensimmäisenä naisena** ohjasi tulevia taiteilijoita toimiessaan opettajana Turun Piirustuskoulussa. Frosterus-Såltin maalasi 70 alttaritaulua.

Seurakunnan itsenäistyminen, 1922

Kiikassa seurakunnalliset itsenäistymispyrkimykset Tyrvään emäseurakunnasta jatkuivat lähes 50 vuotta ennen kuin ne johtivat tulokseen.

Senaatti antoi vuonna **1906** suostumuksensa siihen, että Kiikasta muodostettaisiin erillinen **kirkkoherrakunta** silloisten palkansaajien poistuttua viroistaan. Kesti kuitenkin vielä 16 vuotta ennen kuin seurakunnan itsenäistyminen toteutui käytännössä. Kiikan ensimmäisen kirkkoherran vaali toimitettiin 29.8.1920, jolloin virkaan valittiin **vt. kappalainen Huugo Maja**. Hän astui virkaansa **1. toukokuuta 1922**. Samaan aikaan Kiikan kanssa toteutui Kiikoisten seurakunnan itsenäistyminen Tyrvään emäseurakunnasta.

Pappilan väkeä ja muitakin

Ensimmäinen suomenkielinen naiskirjailija Sofia **Theodolinda Hahnsson**, omaa sukua Limón, syntyi 1.2.1838 Kiikan pappilassa. Isä **Karl Magnus Limón** toimi Kiikan kappalaisena vuosina 1818–1848 ja äiti **Maria Kristina Mollin** oli isän toinen vaimo. Heille syntyi 12 lasta, joista Theodolinda oli nuorin.

Tiedonhaluinen tyttö ei päässyt kouluun kuten veljensä, mutta hän sai opetusta isältään ja sisaruksiltaan ja hän luki paljon. Hänen haaveensa oli tehdä työtä kansan hyväksi. Suomalaisuusaatteen pappilaan oli tuonut vanhin poika **Verner Limón**. Kun Verner vuonna 1860 promovoiin maisteriksi Helsingissä, Theodolinda oli seppeleensitojana. Promootiotanssiaisissa nuori tohtori Yrjö Koskinen astui Theodolindan hameenhelmalle ja esitti anteeksi-pyyntönsä puhtaalla suomen kielellä. Hänestä tuli neitokaisen sankari.

Kun kielireskripti, joka salli suomen kielellä vain uskonnollisten ja taloudellisten teosten julkaisemisen, kumottiin vuonna 1860, suomenkielistä kaunokirjallisuutta alkoi ilmestyä. Theodolinda meni naimisiin **kielentutkija Johan A. Hahnssonin** kanssa. Havaittuaan vaimonsa kirjalliset lahjat Hahnsson kannusti tätä ja järjesti kertomuksille painatusmahdollisuuden. Perhe asui ensin Kokkolassa sitten Hämeenlinnassa. Puolison kuoltua Theodolinda muutti Helsinkiin ja tapasi uudelleen **senaattori Yrjö Sakari Yrjö-Koskisen**. Theodolinda solmi avioliiton hänen kanssaan. Theodolinda jäi toistamiseen leskeksi vuonna 1903 ja kuoli Helsingissä vuonna 1919.

Theodolinda Hahnsson julkaisi suomeksi kertomuksia, novelleja ja seuranäytelmiä. Kertomusten aiheet ovat maalaiskansan elämästä, sävyiltään opettavaisia ja puhdashenkisiä.

Mutta hän kertoi myös vakavista epäkohdista. Theodolinda Hahnssonille on pystytetty **muistolaatta** Kiikan seurakuntakeskuksen kiviaitaan.

Kirkonisäntien eli kirkkoväärtien tärkein tehtävä oli kirkollisten maksujen ja sakkojen kanto sekä kolehtien vastaanotto ja tilittäminen, siis seurakunnan varainhoito. **Kirkkoväärtti Juho Vilhelm Kuhlman** toimi lisäksi kirkonpalvelijana (suntiona) sekä perusti kirjaston ja toimi kirjaston ensimmäisenä hoitajana. Hän laati kertomuksen *Kiikan kappelin Lainakirjaston perustamisesta vuonna 1862 ja tilin teko sen hoidosta kahdelta ensimmäiseltä vuodelta*.

Hautausmaa

Kiikan kirkkotarhassa pääportista oikealle sijaitsee Kiikan ensimmäisen ja toisen kirkon ja vanhimman hautausmaan muistokivi. Graniittiristi kiviaskelmin nousevalla kummulla on Kiikan sankarimuistomerkki. Kiikan hautausmaalla on Kiikkaan haudattujen siirtolaisten muistokivi ja Kiikan karjalaisten pystyttämä Karjalaan jääneiden vainajien muistomerkki sekä Kiikan työväenjärjestöjen pystyttämä punakaartilaisien muistomerkki Toverihauta 1918.

Löytö

Kiikan hautausmaata laajennettiin vuonna 1890. Laajennuksen yhteydessä kivikkoisesta mäestä katajapensaana juurelta löydettiin joukko pronssiesineitä. **Pastori Oskar Daniel Brander** lahjoitti esineet Satakunnan Museoon, mistä ne luovutettiin Kansallismuseoon. Kristillispiirteisenä esineenä voidaan pitää muun muassa **Kiikan neula** -kolmioneulaa. *Kiikan neula* on miehen koru – ilmeisesti miehenviitan kiinnitin. Koru ajoittuu merovinkiaikaan, 600–800-luvuille, ja se saattaa liittyä varhaiseen kristillisyyteen.

Mielenkiintoinen kansan perimätieto

Perimätiedon mukaan vanhimmat kristilliset muistot Kiikassa ovat **Ulvin kylästä** Jokisivulta, missä kerrotaan olleen seudun ensimmäisen kirkon, pienen rukoushuoneen, jossa papit kastoivat talonpoikia katoliseen uskoon. Kylässä on säilynyt paikannimiä varhaiselta kristilliseltä ajalta. Kylän nimi Ulvi johtunee Pyhälle Olaville pyhitetystä paikasta. Pappilanimisen talon maalla on **Ristilähde**, jota perimätiedon mukaan on käytetty kastelähteenä.

Nykyisyys – Kirkko keskellä kylää

Kiikan kunnan ja Keikyän kunnan yhdistyttyä 1.1.1981 Äetsän kunnaksi, seurakunnat muodostivat yhteistä taloutta ja hallintoa hoitamaan Äetsän seurakuntayhtymän. Vuonna 2009 Kiikka liittyi kappeliseurakuntana silloin perustettuun Sastamalan seurakuntaan ja **kirkkoherra Jouni Pihlajamaa** jatkoi kappalaisena.

Kiikan kirkko seisoo uljaana keskellä kylää, **Seurakuntatalo ja Lastentalo** sijaitsevat kauniissa Kokemäenjoen rantamaisemassa ja Kiikan **Leiriaho** Kiimajärven rannalla.

Teksti: Arja Valtonen

Lähteet

Hanka, Heikki: Kirkkomaalauksen traditio ja muutos 1720-1880. Carl Fredrik Blom murrosajan maalarina. Jyväskylän yliopisto, 1997

Immonen, Perttu: Suomen rahvaan historia. Atena, 2017

Impola, Heikki: Kiikan seurakunta 1662-1962. Kiikan seurakunta, 1962

Pietilä, Esko: Kotiseutumme muistot. Tyrvään seudun Kotiseutuyhdistys, 2002

Piilonen, Juhani: Sastamalan historia 2. 1300-1860. Sastamalan historiatoimikunta, 2007

Piilonen, Juhani: Sastamalan historia 3. 1860-1920. Sastamalan historiatoimikunta, 1997

Pinx. Maalauksista Suomessa. Suuria kertomuksia. Weilin+Göös, 2001.

Salo, Unto: Sastamalan historia 1,1. Esihistoria. Sastamalan historiatoimikunta, 2004.

Salo, Unto: Sastamalan historia 1,2. Esihistorian liiteosa. Sastamalan historiatoimikunta, 2004.

Silveri, Pirjo: <https://www.sastamalanseurakunta.fi/kirkot-ja-tilat/kirkot/kiikan-kirkko>, viitattu 19.5.2020

<https://www.kirjasampo.fi/fi>, viitattu 20.1.2020

Paikallisasiantuntija kulttuuripalvelupäällikkö Päivi Mäki-Kerttula, 3.2.2020

Sastamalan seurakunta, pastori Jouni Pihlajamaa, haastattelu 11.2.2020

Sisällys

Kiikan kappeliseurakunta	1
Saarnahuonekunta, 1662 ja kappeliseurakunta, 1697	1
Nykyinen kirkko, 1807	1
Kirkkomaalaukset	1
Seurakunnan itsenäistyminen, 1922	2
Pappilan väkeä ja muitakin	2
Hautausmaa	3
Löytö	3
Mielenkiintoinen kansan perimätieto	3
Nykyisyys – Kirkko keskellä kylää	3
Lähteet	3
Sisällys	4